

Coğrafi Planlama

Editörler:

Prof. Dr. Mesut DOĞAN

Doç. Dr. Mustafa KÖSE

Dr. Öğr. Üyesi Fatih AYHAN

2. Baskı

Editörler: Prof. Dr. Mesut DOĞAN - Doç. Dr. Mustafa KÖSE
Dr. Öğr. Üyesi Fatih AYHAN

COĞRAFI PLANLAMA

ISBN 978-625-7582-51-3

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2023, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Eylül 2021, Ankara
2. Baskı: Eylül 2023, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Kuyrukcu
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Ay-bay Kırtasiye İnşaat Gıda Pazarlama ve Ticaret Ltd. Şti.
Çetin Emeç Bulvarı 1314. Cadde No: 37A-B Çankaya/ANKARA
Tel: (0312) 472 58 55

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 46661

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Avrupa'da Sanayi Devrimi sonrası kapitalist ekonomik sistemin gelişmesiyle birlikte dünya ülkelerinin birçoğu bu kapitalist sistemle bütünleşmek durumunda kalmıştır. Sanayileşme sonrası meydana gelen teknolojik ve sosyoekonomik gelişmeler dünya genelinde hem kırsal alanlarda hem de kent merkezlerinde köklü dönüşümleri meydana getirmiştir. Ayrıca sağlık konusundaki iyileşmeler dünya nüfusunun 1900'li yılların başından itibaren hiç olmadığı kadar artış göstermesine neden olmuştur. 1. ve 2. Dünya Savaşları'nın sonuçları birçok ülkede önemli değişikliklere neden olmuştur. Tarımda makineleşmenin bu alandaki üretim yapısında dönüşüm meydana getirdiği toplumlarda hızlı kentleşme 2. Dünya Savaşı'ndan sonra gerçekleşmiştir. Tüm bu gelişmelerle birlikte kırsal alanlardan kent merkezlerine kitlesel göçler başlamış ve kentsel yerleşim birimlerinde yaşayanların oranı artarak devam etmiştir. 1950'li yıllardan sonra kentleşme hareketinin dünya geneline yayılması hız kazanmış ve kentleşme olgusu günümüze kadar önemini koruyarak devam etmiştir. Birleşmiş Milletlerin (BM) nüfus verilerine göre, 2008 yılında dünya genelinde kırsal yerleşim birimlerinde ve şehir merkezlerinde yaşayanların oranı eşitlenmiştir. Yoğun nüfus hareketleri kent mekânlarında büyük değişimler oluşturmanın yanında kırsal alanlarda tarımsal nüfusun da yaşlanmasını hızlandırmıştır. 2050 yılına kadar toplam dünya nüfusunun 9 milyarı geçeceği ve açlık, yoksulluk, susuzluk gibi sosyoekonomik nedenlerle nüfus hareketlerinin devam edeceği öngörülmektedir. Ulaşım, iletişim ve haberleşme sistemlerindeki gelişmeler hem nüfus hareketlerini hızlandırmış hem de mekânsal uzaklıkları nispeten ortadan kaldırmıştır. Nüfus artışının yanı sıra teknolojik ve sosyoekonomik ilerlemeler insanların gereksinimlerinin artmasına neden olmuştur. Bununla birlikte, kapitalizmin meydana getirdiği seri üretimin yanında refaha erişimin daha fazla tüketimle özdeşleştirilmesi insanları aşırı tüketime yöneltmiştir. Bu bağlamda; artan dünya nüfusunun ihtiyaçlarını karşılamak, ekonomik kalkınma hedeflerine ulaşmak ve toplumların refah seviyesini arttırmak amacıyla doğal çevreye olan müdahale sürekli artmış, doğal çevre ve küresel ekosistem insanların aşırı müdahalesinden olumsuz olarak etkilenmiştir. Doğal kaynakların kullanımında verimliliği arttırmanın yanında fiziki ve sosyal çevrenin kalitesini arttırmak gibi toplumsal ihtiyaçlara yanıt olarak planlama düşüncesi ortaya çıkmış ve planlama uygulamaları üzerinde durulmuştur.

Başta coğrafya ve planlama bilimi araştırmacıları olmak üzere yeryüzünü araştıran tüm disiplinlerdeki bilim insanları doğal dengenin her geçen gün daha da artan ölçüde bozulduğuna dikkat çekmekle birlikte yeryüzünün tüm alanlarında koruma-kullanma dengesini gözetken planlamalara ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadırlar. Hem planlama hem de coğrafya bilimi araştırmacıları tarafından farklı planlama örneklerinin kavramsal çerçeveleri uzun zamandır tartışılmaktadır. 16 ayrı bölümden oluşan bu kitapta ise, öncelikle plan, planlama ve coğrafi planlama kavramları detaylı bir şekilde

incelenmiştir. Coğrafya biliminin pek çok konusu (bölge planlama, şehir planlama, sanayi alanlarının planlanması, ulaşım planlaması, ekonomik kalkınma planları, nüfus planlaması, turizm planlaması, idari planlama, havza planlama, kırsal alan planlaması, arazi kullanımı ve planlaması, dağlık alanlarda korunan alan planlaması, doğal afetlere karşı planlama, iklim ve planlama) ve farklı planlama uygulamalarının mantıksal çerçeveleriyle kavramsal altlıkları yeniden gözden geçirilerek tartışılmıştır.

Bu çerçevede güncel coğrafi planlama kavramları, uygulamaları ve örneklerinden oluşan bu kitap; lisans ve lisansüstü öğrencilerine, araştırmacılara ve planlama konusuna ilgi duyanlara akademik bir yayın olarak sunulmuştur. Bu kitapta bölüm yazarlığını kabul eden ve akademik çalışmaları ile katkı sunan tüm değerli hocalarımıza teşekkürü borç biliriz. Ayrıca kitabın yayın hayatına geçmesini sağlayan PEGEM Akademi Yayınevine sonsuz teşekkür ederiz. Sonuç olarak kitabın, coğrafi planlamaya ilgi duyan tüm bilim insanlarına, öğrencilerine ve okurlarına faydalı olması en büyük arzumuzdur.

Prof. Dr. Mesut DOĞAN

ORCID No: 0000-0002-4926-5769

Doç. Dr. Mustafa KÖSE

ORCID No: 0000-0003-3206-2508

Dr. Öğr. Üyesi Fatih AYHAN

ORCID No: 0000-0003-0922-6586

Eylül, 2023

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editörler: Prof. Dr. Mesut DOĞAN - Doç. Dr. Mustafa KÖSE
Dr. Öğr. Üyesi Fatih AYHAN

1. BÖLÜM: Coğrafi Planlama

Doç. Dr. Mustafa KÖSE - Afyon Kocatepe Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-3206-2508

2. BÖLÜM: Bölgesel (Bölge) Kalkınma Planları

Prof. Dr. Nuriye GARİPAĞAOĞLU - Marmara Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-4967-8536

3. BÖLÜM: Şehir Planlama

Dr. Öğr. Üyesi Yücel DİNÇ - Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-0492-4724
Dr. Öğr. Üyesi Fatih ADIGÜZEL - Bitlis Eren Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-5978-2495

4. BÖLÜM: Sanayi Alanları ve Coğrafi Planlama

Prof. Dr. Mesut DOĞAN - İstanbul Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-4926-5769

5. BÖLÜM: Ulaşım Planlaması

Dr. Öğr. Üyesi Fatih AYHAN - Afyon Kocatepe Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-0922-6586

6. BÖLÜM: Ekonomik Kalkınma Planlarının Coğrafi Açından Değerlendirilmesi

Prof. Dr. Ersin Kaya SANDAL - Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-6969-1570

7. BÖLÜM: Nüfus ve Mekânsal Planlama

Prof. Dr. Özlem SERTKAYA DOĞAN - İstanbul Üniversitesi
ORCID: 0000-0001-7435-626X

8. BÖLÜM: Sürdürülebilir Turizm ve Planlaması

Prof. Dr. Şenay GÜNGÖR - Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-5453-5930
Öğr. Gör. Dr. Ercan VURAL - Adıyaman Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-7310-413X

9. BÖLÜM: İdari Planlama

Prof. Dr. Zeki KODAY - Atatürk Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-2126-9573

10. BÖLÜM: Havza Planlama

Prof. Dr. Mehmet Ali ÖZDEMİR - Afyon Kocatepe Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-2095-5683
Dr. Öğr. Üyesi Hülya KAYMAK - Afyon Kocatepe Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-4358-4566

11. BÖLÜM: Kırsal Planlama Ve Kalkınma: Kavramsal Boyut ve Temel Esaslar

Prof. Dr. Muzaffer BAKIRCI - İstanbul Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-4848-3086

12. BÖLÜM: Arazi Örtüsü/Alan Kullanımı Planlaması: Antakya Örneği

Prof. Dr. Elif BOZDOĞAN SERT - İskenderun Teknik Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-4812-2360

13. BÖLÜM: Dağlık Alanlarda Korunan Alan Planlaması ve Yönetimi

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf KIZILKAN - Atatürk Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-9815-8129
Prof. Dr. Saliha KODAY - Atatürk Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-2515-4287

14. BÖLÜM: Doğal Afetlerde Planlama

Prof. Dr. Mehmet ÜNLÜ - Marmara Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-8023-2976

15. BÖLÜM: İklim ve Planlama

Doç. Dr. Mehmet ÇETİN - Ondokuz Mayıs Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-8992-0289
Öğr. Gör. Dr. Efdal KAYA - İskenderun Teknik Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-5553-0143

16. BÖLÜM: Sürdürülebilir Coğrafi Planlama Nasıl Olmalıdır?

Doç. Dr. Ali Osman KOCALAR - Marmara Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-7827-9043
Öğr. Gör. Dr. Şule DEMİR - Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-9247-446X

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v

1. BÖLÜM COĞRAFİ PLANLAMA

Giriş.....	1
Plan ve Planlama	4
Coğrafya Disiplini ve Planlama İlişkisi	6
CBS ve Uzaktan Algılama Teknolojisinin Coğrafi Planlamada Kullanımı.....	10
Sonuç.....	12
Kaynakça.....	13

2. BÖLÜM BÖLGESEL (BÖLGE) KALKINMA PLANLARI

Giriş.....	17
Bölgesel Kalkınma Politikaları.....	18
Türkiye'nin Kalkınma Planlarında Bölgesel Kalkınma	21
Türkiye'nin Bölgesel Kalkınma Planları	31
Türkiye'de Bölgesel Kalkınma ve Kalkınma Ajansları	40
Türkiye'de Bölgesel Kalkınma ve Havza Planlama	42
Sonuç.....	45
Kaynaklar.....	46

3. BÖLÜM ŞEHİR PLANLAMA

Giriş.....	49
Planlama ve Şehir Planlama Kavramları Üzerine	51
Dünyada Şehir Planlamanın Gelişimi	52
Türkiye'de Şehir Planlamanın Gelişimi.....	56
Şehir Planlamanın Başlıca Konuları	59
Kaynakça.....	62

4. BÖLÜM

SANAYİ ALANLARI VE COĞRAFI PLANLAMA

Giriş.....	65
Sanayi Alanları ve Coğrafi Planlama	66
Eko Endüstriyel Parklar (Eco Industrial Park).....	70
Eko Endüstriyel Parklarda Neler Yapılır?.....	75
Endüstriyel Simbiyoz	76
Endüstriyel Simbiyozun Özellikleri:	77
Sanayide Yer Seçimi	78
Sonuç ve Öneriler	82
Kaynakça.....	83

5. BÖLÜM

ULAŞIM PLANLAMASI

Giriş.....	85
Ulaşım Planlaması Kavramı	86
Ulaşım Plancılığının Ortaya Çıkışı	87
Planlama Aşamasında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar	89
Türkiye’de Ulaşım Planlaması Çalışmaları	91
Ulaşım Planlamasını Etkileyen Coğrafi Faktörler	93
Kent İçi Ulaşım Planlaması	97
Sürdürülebilir Ulaşım Kavramı	100
Sonuç.....	101
Kaynakça.....	103

6. BÖLÜM

EKONOMİK KALKINMA PLANLARININ COĞRAFI AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Giriş.....	105
Kalkınma Planları.....	106
Sonuç	114
Kaynakça.....	115

7. BÖLÜM NÜFUS VE MEKÂNSAL PLANLAMA

Giriş.....	117
Mekânsal Planlama ve Nüfus İlişkisinde Ekonominin Etkisi.....	122
Mekânsal Planlama ve Nüfus İlişkisinde Sosyal Yapının Etkisi	126
Mekânsal Planlama ve Nüfus İlişkisinde Ekolojik Etki	127
Sonuç.....	129
Kaynakça.....	130

8. BÖLÜM SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM VE PLANLAMASI

Giriş.....	131
Turizm ve Çevre İlişkisi.....	133
Turizmi Etkileyen Doğal (Fiziki) Çevre Faktörleri.....	133
Turizmi Etkileyen Beşerî Çevre Faktörleri	135
Sürdürülebilirlik	136
Sürdürülebilir Kalkınma.....	137
Birleşmiş Milletler Stockholm Konferansı, 1972	138
Brundtland Raporu, 1987.....	138
Rio Konferansı, 1992.....	139
Habitat II Zirvesi, 1996.....	139
Rio +5 Zirvesi, 1997.....	139
Johannesburg Zirvesi, 2002	139
Rio +20 Zirvesi, 2012.....	140
Gündem 2030, 2015.....	140
Sürdürülebilir Turizm.....	140
Sürdürülebilir Turizm Planlaması.....	143
Sonuç.....	145
Kaynakça.....	146

9. BÖLÜM İDARİ PLANLAMA

Günümüzdeki Türkiye İdari Bölünüşü.....	150
İller	151
İlçeler	154
Köyler.....	157
Belediyeler.....	158
Büyükşehir Belediyesi Bulunmayan İllerdeki İdari Bölünüş.....	159
Büyükşehir Belediyesi Bulunan İllerdeki İdari Bölünüş	160
Bölgeler	168
Sonuç.....	173
Kaynakça.....	173

10. BÖLÜM HAVZA PLANLAMA

Giriş.....	175
Havza Kavramı.....	177
Havza Yönetimi ve Planlaması	182
Havza Yönetim Modelleri.....	184
Doğal Ortam Koşulları ile Havza Yönetim ve Planlama İlişkisi.....	187
Havza Planlama Çalışmaları.....	194
Uluslararası Havza Planlama Çalışmaları.....	194
Türkiye’de Havza Planlama Çalışmaları	197
Sonuç	200
Kaynakça.....	202

11. BÖLÜM KIRSAL PLANLAMA VE KALKINMA: KAVRAMSAL BOYUT VE TEMEL ESASLAR

Giriş	205
Kırsal Planlama: Kavramsal Boyut ve Temel Prensipler	208
Kırsal Kalkınma: Kavramsal Boyut ve İçerik.....	213
Genel Kırsal Kalkınma Stratejileri	216
Avrupa Birliği’nde Kırsal Kalkınma.....	217
Türkiye’de Kırsal Kalkınma	219

Türkiye Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013).....	220
Türkiye Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2010-2020).....	221
On Birinci Kalkınma Planında Kırsal Kalkınma (2019-2023).....	223
Sonuç	223
Kaynakça.....	226

12. BÖLÜM

ARAZİ ÖRTÜSÜ/ALAN KULLANIMI PLANLAMASI: ANTAKYA ÖRNEĞİ

Giriş.....	227
Materyal ve Yöntem	237
Materyal.....	237
Yöntem.....	238
Araştırma Bulguları	240
Sonuç ve Öneriler.....	243
Kaynaklar.....	245

13. BÖLÜM

DAĞLIK ALANLARDA KORUNAN ALAN PLANLAMASI VE YÖNETİMİ

Giriş.....	247
Metodoloji	251
Teorik Altyapı	251
Tartışma ve Sonuç	256
Dağlık Alanlarda Sürdürülebilirlik Temelinde Korunan Alan Planlaması ve Yönetimi	256
Kaynakça	259

14. BÖLÜM

DOĞAL AFETLERDE PLANLAMA

Giriş.....	263
Doğal Afetler	265
Yer Kökenli Afetler.....	266
Klimatik Afetler.....	268

Hidrografik Afetler	271
Biyolojik Afetler.....	272
Doğal Afetlerde Planlama	274
Afet Öncesi Risk ve Zarar Azaltma.....	275
Afete Hazırlık	276
Afet Anı Müdahale ve Kriz Yönetimi	276
Afet Sonrası Çalışmalar	276
Aile İçin Acil Durum Plan Etkinliği	277
Sonuç.....	278
Kaynakça.....	278

15. BÖLÜM İKLİM VE PLANLAMA

Planlama ve İklim İlişkisi	281
Mikro İklim ve Kentsel Tasarım.....	282
Biyoklimatik Konfor.....	284
İklim Değişikliği ve Biyoklimatik Konfor	286
Arazi Kullanımı ve Yüzey Sıcaklığı İlişkisi: Aksaray İli Örneği	287
Çalışma Alanı.....	287
Uygulama.....	288
Landsat Verisinin Özellikleri ve Temini.....	288
Makine Öğrenmesi Algoritması ile Arazi Kullanım Haritası Oluşturma.....	289
Yer Yüzey Sıcaklığı Hesaplama	290
Sonuç ve Öneriler.....	292
Kaynakça.....	293

16. BÖLÜM SÜRDÜRÜLEBİLİR COĞRAFİ PLANLAMA NASIL OLMALIDIR?

Giriş.....	295
Sürdürülebilirlik ve Planlama İlişkisi.....	297
Sürdürülebilir Planlama Uygulamalarında Nelere Dikkat Edilmelidir?	300
Bölgesel Ölçekli Sürdürülebilir Planlama	309
Sonuç.....	312
Kaynakça.....	314

Yazarlar Hakkında	317
--------------------------------	-----